

L'atracció per l'antic Egipte sempre ha generat molta espectacularitat. L'anunci de la troballa de les restes submergides de tres ciutats portuàries, prop d'Alexandria, el passat juny, ha tornat a convertir en actualitat aquella monumental civilització de la riba del Nil.

La civilització reneix de sota el mar

El dia 3 de juny passat, l'aficionat a l'arqueologia Franck Goddio convocava una conferència de premsa a Alexandria per anunciar una nova troballa: restes arqueològiques de ciutats egípcies sota l'aigua, a la badia d'Abukir, a pocs quilòmetres de la costa egípcia, davant mateix d'Alexandria. Tots els indicis són de vestigis de dues

costa egípcia. Algunes de les primeres peces identificades es troben tan sols a uns deu metres de profunditat. Hi ha obres que representen el cap d'un faraó, un bust del déu Serapis i una estàtua decapitada de la deessa egípcia Isis, de granit negre.

Les ciutats d'Heràklion i Menutis, dedicades sobretot a venerar els déus Serapis, Isis, Osiris

bó i del filòsof romà Sèneca. Aquest últim condemna la "corrupció moral" d'aquests nuclis urbans, amb un important trànsit de gent i de mercaderies.

Segons les egiptòlogues del Museu d'Egipte Fundació Arqueològica Clos de Barcelona, Núria Castro i Susanna Alegre, aquesta opinió coincideix amb la idea que se'n va fer Estrabó, el qual descrivia així Canope, una d'aquestes tres ciutats: "Té un santuari dedicat a Serapis, objecte d'una gran veneració, car s'hi fan guariments, de manera que la gent de la més alta qualitat ve a allotjar-s'hi per guarir-se (...) Però allò que ho ultrapassa tot és la bogeria dels qui, des de la festa, vénen d'Alexandria pel canal; es desborden tot el dia i tota la nit: sobre les barques alguns s'abandonen a les notes de la flauta i a les danses (...), homes i dones barrejats, mentre que n'hi ha que tenen a Canope llocs situats prop del canal i propicis al relaxament i als plaers d'aquesta espècie". És perquè aquestes ciutats eren considerades luxurioses i donades a les banalitats humanes que Heràklion fou coneguda per la ciutat del pecat.

Fins ara no se n'ha pogut datar amb exactitud la desaparició. Heràklion i Menutis devien ser engolides per un terratrèmol. Però la localització de monedes bizantines i islàmiques del segle VIII dC prova que en aquella època les ciutats encara s'aguantaven dretes. Són restes, doncs, que poden haver passat més de

ARXIU / EFE

De les restes de les tres ciutats sota el mar, només se'n tenia referència documental en textos d'autors clàssics.

Algunes de les peces s'han exposat en un hotel de cinc estrelles d'Alexandria. Un visitant contempla el bust del déu Serapis, del període ptolemaic.

o tres ciutats sobre les quals només es pot dir que fins ara tot just n'hi havia referències documentals. Tot indica, en definitiva, que potser es tracta d'Heràklion, Menutis i Canope, ciutats portuàries que actuaven de nuclis d'enllaç amb l'interior d'Egipte.

La troballa ha sortit a la llum pública, segons que informava *Le Monde*, després de dos anys de treballs preparatoris i d'immersions en unes aigües no precisament netes, car aquesta badia rep abocaments industrials de la

i Hèrcules, eren riques en obres d'art i temples. Es calcula que ja existien els segles VIII i VI abans de Crist. Devien ser construïdes sota el mandat dels Ptolemeus, la dinastia que va governar Egipte tres-cents anys, i es devien perpetuar fins a la fundació de la ciutat d'Alexandria, l'any 331 aC.

Ciutats 'corruptes'. Tot quant sabem d'aquestes ciutats ens ha pervingut a través de les obres dels savis grecs Heròdot i Estra-

mil anys sota l'aigua; algunes, les més antigues, poden tenir més de dos mil anys. Es troben allà, reposant sobre la sorra del fons marí. Tot plegat, com descrivia el diari francès *Libération*, forma "un cementiri d'estàtues i unes quantes parets".

Durant la seva exposició, el descobridor Frank Goddio va explicar que Heràklion era una ciutat sencera que havia estat engolida i que ara es trobava en molt bon estat de conservació: "Encara s'hi poden veure els temples, les habitacions, les infraestructures portuàries". Potser és la ciutat que es troba en un estat de conservació millor, tot i ser la més desconeguda, fins ara.

De Menutis se'n van tenir les primeres referències el 1934, quan Egipte encara era una colònia anglesa. Un any abans un pilot britànic que sobrevolava la regió a poca alçada va endevinar el perfil d'unes columnes sota l'aigua. Entre aquesta primera pista i els testimonis que van donar els pescadors locals, uns escafandristes hi van fer una primera immersió i van descobrir el cap d'Alexandre el Gran i una part de l'anomenada "Naos dels Degans". Era la segona que es trobava.

I ara, segons els especialistes, la resta més important identificada en aquest recent descobriment és una tercera part d'aquesta "Naos dels Degans". La Naos és una capella monolítica de basalt datada del 380 aC; dedicada al déu Tot, conté tot de jeroglífics mitològics. Es calcula que hi pot haver més d'una Naos però, concretament d'aquesta, ja se n'havien trobat dues parts anteriorment. Núria Castro explica que la Naos era un símbol astrològic i venerable, que més tard va ser destruïda pels cristians, que la consideraven un exemple de superstició demoníaca. "La descripció que van realitzar els grecs de l'astrologia egípcia i assíria constitueix un dels textos més antics sobre l'origen de l'astrologia clàssica", afirma.

Segons Castro encara és massa aviat per a afirmar si les troballes

pertanyen a Canope, Menutis o Heràklion. "S'ha d'esperar per poder valorar la importància d'aquestes restes. Totes les troballes són importants, sobretot en arqueologia submarina, però tampoc no faria estrany que aquesta no satisfés totes les expectatives", comenta.

Por a l'espoli. La mateixa actitud prudent tenen els arqueòlegs que excaven a Egipte. Ara l'espoli és el principal perill d'aquest "museu submarí" acabat de des-

cobrir. El fet d'haver donat la notícia tan bon punt s'ha descobert s'interpreta, també, com una mesura de pressió per augmentar-hi el control i la vigilància.

D'una altra banda, i segons que informava *Libération*, els habitants d'Alexandria, sobretot els treballadors portuaris i els pescadors, comencen a estar cansats que les excavacions els entrebanquin la feina i dificultin el trànsit portuari i la pesca. Però, pel que sembla, la descoberta tot just si acaba de començar.

Una estàtua de granit negre de la deessa egípcia Isis recuperada del fons del mar. Les restes d'aquestes antigues ciutats han estat recuperades després de dos anys de treballs.

Imatges de bustos trobats a les restes submarines d'Heràklion.

Dalt, bust de granit, del període ptolomaic, del déu Nectaneb.

A sota, bust reial de diorita de la 26a dinastia (654-525 aC).

L'arqueologia submarina no solament representa una dificultat afegida a una feina que més aviat va associada amb la terra ferma. L'arqueòleg submarí ha de dominar el medi i treballa amb uns instruments més sofisticats, diferents dels de l'arqueologia tradicional. Allò que també canvia és el procés de conservació de les restes que es troben en una excavació aquàtica. Una volta identificades, es treuen i s'han de sotmetre a un procés de dessalament per evitar que el nou medi les deteriori més i que es malmetin durant el procés de datació i de documentació.

Com en totes les excavacions que es fan a Egipte, cal un permís del govern egipci, publicar una memòria de l'activitat i demostrar que hi ha finançament per a dur-la a terme des del principi al final. Totes les troballes són patrimoni de l'estat, que unilateralment pot decidir si vol cedir fins al 10% de les restes a l'exterior.

El controvertit, Frank Goddio.

No es pot dir que Frank Goddio tingui gaires simpaties entre el món dels arqueòlegs. Un caçador de tresors, un mercenari de l'arqueologia, o un arqueòleg de cap de setmana, així anomena la premsa estrangera Franck Goddio, el principal promotor d'aquesta excavació. La comunitat científica el considera una persona ambiciós i amb una voluntat excessiva d'aparèixer als mitjans de comunicació i de presentar sovint descobriments sensacionalistes. Els arqueòlegs professionals també destaquen la seva capacitat per a aconseguir finançament privat de pes.

No és pas la primera volta que Goddio fa conèixer descobertes arqueològiques sota l'aigua. El 1996 va assegurar que havia descobert el palau alexandrí de Cleopatra, cosa que fins ara no s'ha pogut confirmar. Potser per això els arqueòlegs professionals sempre posen en quarantena les troballes de Goddio.

La figura d'aquest és totalment oposada a la de l'arqueòleg fran-

ARXIU / EFE

Frank Goddio, el principal promotor de l'excavació, és molt qüestionat per la comunitat científica, que el considera massa ambiciós.

cès Jean-Yves Empereur, molt més prudent, que excava a la mateixa àrea d'Alexandria, concretament a l'illa de Faros. És amb aquest grup d'arqueòlegs que treballa actualment la catalana Míriam Seco.

El 1997 Goddio va desenvolupar un mapa submarí de la regió amb 75 punts de recerca. El 1999 van començar les immersions, fetes utilitzant mitjans tècnics avançats. Durant la recerca també s'han trobat dos vaixells enfonsats en la batalla entre l'armada anglesa i les tropes franceses de Napoleó Bonaparte.

Qui vulgui saber qui és i què fa Frank Goddio pot consultar la seva pàgina electrònica personal: www.frankgoddio.org

La història de les restes de ciutats descobertes està molt lligada a Alexandria. Actualment, el port d'aquesta ciutat del nord d'Egipte, situada a la desembocadura del Nil, és el principal port comercial del país, rep una bona part de les importacions i exporta els productes de l'interior, com el cotó. Però, malauradament, ja queden poques restes de la ciutat antiga i la ciutat actual té un cert aire europeu.

Situada davant l'illa de Faros, Alexandria va ser fundada per Alexandre el Gran l'any 332 aC. Se sap que el pla dissenyat de la ciutat era de carrers en angle recte, seguint la fórmula hel·lenística. Posteriorment l'illa de Faros s'uní a la terra ferma i hom va construir-hi un far, considerat una de les set meravelles del món. És aquí que ara es fan excavacions arqueològiques.

Durant l'esplendor de l'època romana, Alexandria va esdevenir la segona ciutat de l'imperi. I amb la introducció del cristianisme es va convertir en una capital religiosa important. La seva decadència va començar amb l'aparició del Caire, l'any 969. El segle XIII els catalans hi van tenir un consolat i van fer d'Alexandria el punt central del comerç amb el Pròxim Orient fins ben entrat el segle XVI.

Montserrat Bassa